

Ονοματεπώνυμο: Αθανάσιος Τζιαντόπουλος

Αριθ. Μητρ. : Ξ2012207

Υπεύθυνος Επόπτης(Επιβλέπων): Λίβας Σωτήριος

Υπεύθυνος Επόπτης(Βαθμολογητής): Κεντρωτής Γεώργιος

«Όλα μας ενώνουν και τίποτα δεν μας χωρίζει»

**Μια συνοπτική παρουσίαση της ιστορίας του ποδοσφαίρου στη Λατινική
Αμερική**

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή	3
2	Περίληψη	3
2.1	Πρώτη Ενότητα	4
2.2	Δεύτερη Ενότητα.....	7
2.3	Τρίτη Ενότητα	12
3	Σχολιασμός	15
4	Επίλογος	20
	Βιβλιογραφία	20

1 Εισαγωγή

Ο Pablo Alabarces θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους, αν όχι ο σημαντικότερος, μελετητής της κοινωνιολογίας των αθλημάτων στη Λατινική Αμερική. Όντας κοινωνιολόγος ο ίδιος, ο Alabarces έχει ασχοληθεί εκτενώς με το φαινόμενο του ποδοσφαίρου ως αποτέλεσμα της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας της ηπείρου, τόσο όσον αφορά τα σύγχρονα χαρακτηριστικά της όσο και όσον αφορά διαχρονικά ή ιστορικά χαρακτηριστικά. Μεταξύ των συγγραμμάτων του είναι και το βιβλίο «Σύντομη ιστορία του ποδοσφαίρου στη Λατινική Αμερική» [*Historia minima del futbol en América Latina*], έργο που πραγματεύεται την έλευση του ποδοσφαίρου στην ήπειρο ως αποτέλεσμα της αποικιοκρατικής διαδικασίας, καθώς και την πορεία του αθλήματος σε διαφορετικές χώρες της Λατινικής Αμερικής μέχρι την σύγχρονη εποχή. Το βιβλίο αποτελείται από μια σύντομη εισαγωγή, τρεις ευρύτερες ενότητες οι οποίες χωρίζονται σε μικρότερα κεφάλαια, επίλογο και σχετική βιβλιογραφία.

Ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι η συνοπτική παρουσίαση του βιβλίου, των κυρίως ιδεών και πληροφοριών που επιλέγει να αναπτύξει ο Alabarces. Την περίληψη, ακολουθεί σχολιασμός.

2 Περίληψη

Στην εισαγωγή ο Alabarces ανατρέπει στις υπάρχουσες εκδόσεις για την ιστορία του ποδοσφαίρου στην Λατινική Αμερική, κάνει μια σύντομη κριτική και επιπλέον εξηγεί ότι το ποδόσφαιρο στην Λατινική Αμερική χαρακτηρίζεται από εξαιρετική ανομοιογένεια, δεν υφίσταται ως ομοιογενές αφήγημα, με κοινή αφετηρία και προορισμό, αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων, γεγονός που καθιστά την καταγραφή της ιστορίας του μια ιδιαίτερα δύσκολη εργασία. Όπως ο ίδιος τονίζει χαρακτηριστικά, αυτή είναι η ιστορία ενός πράγματος ανύπαρκτου, ωστόσο δυνατού.

2.1 Πρώτη Ενότητα

Η πρώτη ενότητα του βιβλίου πραγματεύεται τις απαρχές του ποδοσφαίρου στη Λατινική Αμερική, καθώς και ιστορικές μορφές που όρισαν σε μεγάλο βαθμό την καθιέρωση και εξέλιξη του αθλήματος. Η αποτυχημένη απόπειρα των Άγγλων το 1806 να καταλάβουν το Μπουένος Άιρες, σημειώνει ο Alabarces, οδήγησε σε μια σειρά γεγονότων που άλλαξαν την πολιτική πραγματικότητα τις ηπείρου. Η μικρή βρετανική αποικία που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα, είναι υπεύθυνη, μεταξύ άλλων, και για την έλευση του ποδοσφαίρου, καθώς το 1867 οι αδερφοί Hogg, ο πατέρας των οποίων υπήρξε σημαντικό μέλος των βρετανών αποίκων, ίδρυσαν τον Σύλλογο Ποδοσφαίρου του Μπουένος Άιρες και στις 20 Ιουνίου του ίδιου έτους οργάνωσαν τον πρώτο ποδοσφαιρικό αγώνα.

Ο Alabarces υπογραμμίζει πως τα παιχνίδια με μπάλα συναντώνται στην ιστορία των χωρών της ηπείρου. Αν και τα αθλήματα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με αυτά, οι διαφορές που προκύπτουν από την κωδικοποίησή τους, τα καθιστούν εφεύρεση του ευρωπαϊκού μοντερνισμού, πιο συγκεκριμένα του αγγλικού καπιταλισμού του 19^{ου} αιώνα. Ο Alabarces βασίζεται στην έρευνα του ιστορικού Allen Guttman, ο οποίος υποστήριξε ότι τα σύγχρονα αθλήματα προκύπτουν από παραδοσιακά παιχνίδια στα οποία εφαρμόζονται τα ακόλουθα επτά χαρακτηριστικά: α) η εκκοσμίκευση, πλέον δεν συνδέονται με θρησκευτικά τελετουργικά, β) η ισότητα, οι κανόνες έχουν την ίδια ισχύ για όλους, ανεξαρτήτως κοινωνικής θέσης, γ) η γραφειοκρατία, ιδρύονται οργανισμοί και θεσμοί για την διεκπεραίωση τους, δ) η εξειδίκευση, με τους αθλητές να αφοσιώνονται σε ένα συγκεκριμένο άθλημα, ε) η εκλογίκευση, με την εισαγωγή συγκεκριμένων τακτικών, στρατηγικών και μεθόδων προπόνησης, στ) η ποσοτικοποίηση, με την εισαγωγή μετρικών συστημάτων, τη διατήρηση αρχείων και τη χρήση στατιστικών δεδομένων, και ζ) η εμμονή με τα ρεκόρ.

Τα αθλήματα αν και αρχικά αποτέλεσαν, σύμφωνα με τον Norbert Elias, μέθοδο περιορισμού της βίας, εκπολιτισμού και προετοιμασίας της αριστοκρατίας για τον πόλεμο, σύντομα εκλαϊκεύτηκαν, περί το 1880, και αποτέλεσαν μάλιστα σύμβολο της εργατικής τάξης στην Αγγλία μέχρι και τον 20^ο αιώνα. Όσον αφορά το ποδόσφαιρο, επισημαίνει ο Alabarces, παράγοντες όπως η οικονομία του, οι απλοί κανόνες και η ευελιξία όσον αφορά τον τόπο διεξαγωγής, τον εξοπλισμό και τον αριθμό των συμμετεχόντων, αλλά και τα αισθήματα αλληλεγγύης, καθώς και το αίσθημα του «ανήκειν» που δημιουργούνται, συνέβαλλαν στην διάδοση του αθλήματος. Επιπλέον τα αθλήματα είναι ένας δημοκρατικός χώρος, όπου η προσωπική αξία και η ικανότητα εξασφαλίζουν την επιτυχία, συνεπώς ένας χώρος όπου ο κοινωνικά αδύναμος μπορεί να νικήσει τον κοινωνικά ισχυρό, χρησιμοποιώντας όπλα που

θεωρούνται εγγενώς συνδεδεμένα με τη φτώχεια: σωματικές ικανότητες, προσπάθεια και πονηριά. Έχοντας ως σημείο εκκίνησης την Αγγλία τα αθλήματα στη νέα τους μορφή εξαπλώθηκαν στον υπόλοιπο κόσμο. Στην Ευρώπη ιδρύθηκαν διεθνείς ποδοσφαιρικές οργανώσεις, με την Αγγλία να συμμετέχει ανά περιόδους μέχρι την οριστική συμμετοχή το 1946. Η έλευση των επαγγελματιών ποδοσφαιριστών ολοκληρώνει τον κύκλο εκλαΐκευσης του αθλήματος.

Παρά το γεγονός ότι η Αγγλία αποτέλεσε το σημείο εκκίνησης, το ποδόσφαιρο εξελίχθηκε με διαφορετικό τρόπο τόσο στην Λατινική Αμερική όσο και στην Ευρώπη. Ο κριτικός Edward Said υποστήριξε πως η ιστορία της κάθε κουλτούρας είναι η ιστορία των πολιτιστικών δανείων. Το ποδόσφαιρο διαδίδεται την ίδια περίοδο με τις παγκόσμιες αγορές και μπορεί να γίνει αντιληπτό με όρους γκραμσικής ηγεμονίας, όπου το ποδόσφαιρο εμφανίζεται ως πρακτική για την παίδευση των ελίτ και μετέπειτα διαχέεται σταδιακά και στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, όπου και πλέον εγκαταλείπεται από την ελίτ. Ο Alabarces τονίζει πως η πορεία που ακολούθησε το ποδόσφαιρο ακολουθεί την ιμπεριαλιστική πορεία της αποικιοκρατίας, χωρίς ωστόσο να μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η διάδοση των αθλημάτων έγκειται αποκλειστικά σε μια προσπάθεια κοινωνικού ελέγχου των αποικιών από την πλευρά της ιμπεριαλιστικής εξουσίας. Άλλωστε, στη Λατινική Αμερική η διάδοσή τους σημειώνεται κατά την περίοδο της Ανεξαρτησίας τους από την Ισπανία. Παρά τις σαφείς διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών της λατινικής Αμερικής, τα αθλήματα υιοθετήθηκαν αρχικά από τα ανώτατα κοινωνικά στρώματα και σταδιακά εκλαϊκεύτηκαν.

Ο Alabarces χρησιμοποιεί το παράδειγμα της Κούβας για να εξηγήσει την πολιτική διάσταση των αθλημάτων. Στις ζώνες επιρροής των Ηνωμένων Πολιτειών το μπέιζμπολ αποτέλεσε το πιο δημοφιλές άθλημα, ενώ για τις ζώνες βρετανικής επιρροής το ρόλο αυτό κατείχε το ποδόσφαιρο. Η αποικιοκρατική κυβέρνηση στην Κούβα δεν ενέκρινε το μπέιζμπολ, θεωρώντας το επιρροή προερχόμενη από τη Βόρεια Αμερική. Οδήγησε έτσι τους νεαρούς αυτονομιστές να αντιληφθούν το άθλημα ως μια αντιιμπεριαλιστική πράξη, και το καθιέρωσε όχι μόνο στην Κούβα, αλλά σε ολόκληρη την Καραϊβική.

Σε κάθε περίπτωση, η διάδοση των αθλημάτων δεν μπορεί να αποδοθεί σε κανένα εγγενές, εθνικό ή δημογραφικό χαρακτηριστικό. Ο αθλητισμός μπορεί να θεωρηθεί φορέας των αξιών της μοντέρνας περιόδου, την ανάπτυξης και του εκπολιτισμού, πέρα από τη σύνδεση του με τον ιμπεριαλισμό και την αποικιοκρατία. Η ένταξη της λατινικής Αμερικής στην καπιταλιστική παγκόσμια αγορά συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με την ιστορία των αθλημάτων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ο Alabarces ανατρέπει στους ανθρώπους αυτούς που έφεραν το ποδόσφαιρο σε μια σειρά χωρών. Η περίπτωση της Ουρουγουάης μοιάζει με αυτή της Αργεντινής. Σημαίνουσες φιγούρες είναι αυτές του Άγγλου William Leslie Poole ο οποίος ένταξε το ποδόσφαιρο στο σχολείο, αλλά κυρίως του μαθητή του, του Ουρουγουανού Henry Candid Lichtenberger Levins, ιδρυτή του πρώτου αποκλειστικού συλλόγου ποδοσφαίρου, του Albion Football Club το 1891 και του πρώτου πρωταθλήματος. Επιπλέον, αυτή του σκωτσέζου Thomas Lipton, του οποίου η συνεισφορά καθρεφτίζεται στο Κύπελλο Lipton που φέρει το όνομά του από το 1905 και είναι ένα από τα παλαιότερα παιχνίδια μεταξύ εθνικών ομάδων, συγκεκριμένα μεταξύ Αργεντινής και Ουρουγουάης.

Η περίπτωση της Βραζιλίας είναι περισσότερη σύνθετη όσον αφορά τη γεωγραφική προέλευση των ιδρυτικών μορφών. Για το λόγο αυτό, ο Alabarces, υποστηρίζει πως το βραζιλιάνικο ποδόσφαιρο είναι μια βραζιλιάνικη εφεύρεση με σουηδικές, γερμανικές και σκωτσέζικες πινελιές. Στον αντίποδα, στη Χιλή η έλευση του ποδοσφαίρου αποδίδεται ξεκάθαρα στον βρετανό δημοσιογράφο David N. Scott, ο οποίος ίδρυσε το 1892 την ποδοσφαιρική ομάδα του Βαλπαραΐσο. Στο Περού, ο πρώτος αγώνας έλαβε χώρα στις 07 Αυγούστου 1892 και συμμετείχαν τόσο περουβιανοί όσο και Άγγλοι. Ο Alejandro Garland καταγράφεται ως αυτός που έφερε την πρώτη μπάλα στη χώρα πριν τον Πόλεμο του Ειρηνικού το 1879, ωστόσο ο πόλεμος καθυστέρησε τη διαδικασία. Στην Ουρουγουάη, ο ολλανδός Friedrich Wilhelm Paats Hantelmann, δάσκαλος φυσικής αγωγής έφερε το ποδόσφαιρο στη χώρα και το διέδωσε μεταξύ των μαθητών του. Στην Κολομβία, όπως και στην Βραζιλία, η γεωγραφική παραγωγή αλλάζει το αφήγημα, αν και όλες οι πηγές καταδεικνύουν τον αμερικάνο Henry Rowan Lemly ως ιδρυτική φιγούρα. Στη Βολιβία το ποδόσφαιρο φτάνει μέσω της Χιλής και του βολιβιανού Leoncio Zuaznabar το 1896, στο Εκουαδόρ μέσω των αδερφών Juan Alfredo και Roberto Wright το 1899, στη Βενεζουέλα μέσω του A.W. Simpson το 1876, στην Ονδούρα μέσω του Julio Luis Ustáriz και του Miguel Ángel Savaria, και, τέλος, στο Μεξικό μέσω του βέλγου Edgar Everaert, σημαντικότερος όλων των εμπλεκομένων στο Μεξικό.

Ο Alabarces τονίζει ότι οι συγκεκριμένες προσωπικότητες, αν και έχουν κάποια ιδιαίτερη βαρύτητα, θα είχαν αντικατασταθεί από κάποιον άλλον και το αποτέλεσμα θα παρέμενε το ίδιο. Αυτό που έχει σημασία είναι οι θεσμοί, πιο συγκεκριμένα τα συλλογικά, βρετανικά κλαμπ, τα σχολεία για τους αποίκους και μετέπειτα για την τοπική μπουρζουαζία, καθώς και οι βιομηχανίες. Επιπλέον, η εκκλησία, σε συμφωνία με την αγγλικανική εκκλησία, συμμετείχε ενεργά στη διάδοση του ποδοσφαίρου, θεωρώντας πως το ποδόσφαιρο προωθεί

την ασκητική ζωή και συμπεριφορά. Παρά τη θέση αυτή της εκκλησίας, στη λατινική Αμερική το ποδόσφαιρο συνυπάρχει, αρμονικά θα μπορούσαμε να πούμε, με το κάπνισμα, το αλκοόλ, και τη σεξουαλική δραστηριότητα. Όπως υποστήριξε άλλωστε ο Φουκώ, η ύπαρξη πειθαρχικών οργάνων δεν εξασφαλίζει την ύπαρξη μια πειθαρχημένης κοινότητας.

2.2 Δεύτερη Ενότητα

Η δεύτερη ενότητα, μεγαλύτερη όλων, αποτελείται από εννέα κεφάλαια τα οποία πραγματεύονται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια την ιστορία του ποδοσφαίρου σε διαφορετικές χώρες της Λατινικής Αμερικής. Ο Albacares ξεκινά με την περίπτωση της Ουρουγουάης, η οποία παρά τη μικρή της έκταση υπήρξε η πρώτη ποδοσφαιρική υπερδύναμη, κερδίζοντας όλα τα τρόπαια μεταξύ 1924-1930. Η Ουρουγουάη γεννήθηκε ως ανεξάρτητο κράτος το 1830 και ταλανίστηκε εξαιτίας συρράξεων μέχρι το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, όπου και ξεκίνησε η γοργή ανάπτυξή της χάρη σε μια νηφάλια πολιτική και ένα προσανατολισμό στις εξαγωγές. Η χώρα εκμεταλλεύτηκε τις ξένες επενδύσεις και το μεταναστευτικό ρεύμα, με ένα συνδυασμό φιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών αλλά και κράτους πρόνοιας, και έγινε η «Ελβετία της Αμερικής».

Στην Ουρουγουάη οι Βρετανοί άποικοι ίδρυσαν διάφορα αθλητικά κλαμπ και το ποδόσφαιρο εντάχθηκε στην σχολική εκπαίδευση. Αρχικά συνυπήρξε με το κρίκετ και αργότερα καθιερώθηκε ως το δημοφιλέστερο άθλημα. Από το 1892, και, έχοντας ιδρυθεί ήδη τέσσερις ποδοσφαιρικοί σύλλογοι στην Ουρουγουάη, κατέστη δυνατή η διεξαγωγή φιλικών παιχνιδιών και η δημιουργία του πρώτου ποδοσφαιρικού πρωταθλήματος. Στους αγώνες συμμετείχαν και βρετανοί ναυτικοί, επιβεβαιώνοντας έτσι τη συμβολή τους στην διάδοση και καθιέρωση του αθλήματος. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εμφανίστηκαν και ομάδες που είχαν ιδρυθεί από κρεολούς. Οι κρεολοί ήδη συμμετείχαν στις ομάδες, τα ονόματα φανερώνουν ιταλό-ισπανική καταγωγή, εν αντιθέσει με τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις που εντάχθηκαν αργότερα. Ο ιστορικός Joshua Nadel υπογραμμίζει πως το ποδόσφαιρο στην Ουρουγουάη, εξελίχθηκε ως ένα αφήγημα διαφοροποίησης, με τους δημοσιογράφους, εκμεταλλευόμενοι την έλλειψη αξιόπιστων πηγών, να κατασκευάζουν μια ιστορία εθνικοποίησης και επιτυχημένης ιδιοποίησης του αθλήματος μέσω της εκλαϊκευσής του. Χρησιμοποίησαν το κατασκευάσμα του «στυλ παιχνιδιού του κρεολού», στα πλαίσια ενός εθνικισμού που βασιζόταν στην αμερικανική ταυτότητα, την ισπανοφιλία και την αντίσταση στον κοσμοπολίτικο αγγλοσαξωνισμό. Οι Ουρουγουανοί ενέταξαν αφρο-αμερικάνους παίκτες στις ομάδες, χωρίς

αυτό να σημαίνει, ωστόσο, ότι η κοινωνία υπήρξε περισσότερο ανεκτική απέναντί τους, αν και η Ουρουγουάη κατήργησε συγκριτικά νωρίς τον θεσμό της σκλαβιάς.

Σημαντική στιγμή για το ποδόσφαιρο στην Ουρουγουάη υπήρξε το τέλος του συλλόγου κρίκετ των υπαλλήλων σιδηροδρομικών γραμμών το 1913, τα μέλη του οποίου συμμετείχαν σε ποδοσφαιρικούς αγώνες από την ίδρυση του συλλόγου το 1891, καθώς αποτελεί και το τέλος της διαδικασίας εκλαΐκευσης του ποδοσφαίρου. Από αυτό το σημείο και έπειτα, οι ποδοσφαιρικοί ήρωες προέρχονται από τις λαϊκές τάξεις και το ποδόσφαιρο τους ανήκει.

Στην συνέχεια ο Albacares αναφέρεται στον σκωτσέζο Alexander Watson Hutton με σκοπό να αναδείξει τη σύνδεση μεταξύ του ποδοσφαίρου και της πατριωτικής συνείδησης, στην αργεντίνικης ταυτότητας, πιο συγκεκριμένα. Η πληθώρα συλλόγων στην Αργεντινή επέτρεψε στο ποδόσφαιρο να διευρύνει την επιρροή του σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, αν και συνάντησε αντίσταση από την αριστερή πολιτική πτέρυγα η οποία το αντιμετώπιζε ως μέσο της μπουρζουαζίας με σκοπό να αποπροσανατολίσει την εργατική τάξη και να κάμψει την αγωνιστικότητά της.

Αν και η Βραζιλία ίδρυσε την Ομοσπονδία της αργότερα από άλλες χώρες, το 1914, είναι αναμφισβήτητο η βασίλισσα του αθλήματος, έχοντας στην κατοχή της πέντε παγκόσμια κύπελλα. Όπως προαναφέρθηκε η ιστορία του βραζιλιάνικου ποδοσφαίρου είναι ακόμα πιο δαιδαλώδης και πολύπλευρη, με ιδιαίτερα σημαίνουσα την ιστορία της ίδρυσης του ποδοσφαίρου των μιγάδων. Ο Charles Miller είναι αδιαμφισβήτητο σημαντική μορφή για το βραζιλιάνικο ποδόσφαιρο, και κυρίως για το πρωτάθλημα Παουλίστα, ωστόσο δεν αναγνωρίζεται από όλους ως ο πατέρας του βραζιλιάνικου ποδοσφαίρου, η πολυπλοκότητα της προέλευσης του οποίου καθρεπτίζεται στα κατά τόπους μουσεία της χώρας. Η εξέλιξη του βραζιλιάνικου ποδοσφαίρου σχετίζεται άμεσα με δύο αντικρουόμενες δυνάμεις: τους Παουλίστα και τους Καριόκα. Το πρωτάθλημα Παουλίστα είναι το πρώτο που ιδρύθηκε υπό την επιρροή του Miller, ο οποίος υπήρξε ο διοργανωτής του πρώτου ποδοσφαιρικού αγώνα σε βραζιλιάνικο έδαφος το 1895. Οι σχέσεις μεταξύ των πρώτων συλλόγων της Βραζιλίας παρουσιάζουν αρκετές διακυμάνσεις, με εντάσεις και ενστάσεις που αφορούσαν το πέρασμα από τον ερασιτεχνισμό στον επαγγελματισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρώτο αστέρι του βραζιλιάνικου ποδοσφαίρου, ο Arthur Friedenreich, γνωστός ως «Τίγρης» αλλά και ως Fried, με συμμετοχές τόσο σε συλλογικό όσο και εθνικό επίπεδο. Ο Fried αποτελεί σύμβολο και για ακόμα ένα λόγο: ήταν μιγάς, με καταγωγή από την αφρικανική ήπειρο. Στον αντίποδα, οι Καριόκα, ορμώμενοι από διαφορετική αφετηρία λόγω γεωγραφικών και κοινωνικοπολιτικών συνθηκών, ήταν περισσότερο ελιτιστές, γεγονός που συνεπαγόταν τον

αποκλεισμό φυλετικών ομάδων. Ο σύλλογος Vasco da Gama που αποτελούταν από μετανάστες Πορτογάλους παίκτες της εργατικής τάξης, εκδημοκράτισε το πρωτάθλημα, κερδίζοντάς το με μια ομάδα αποτελούμενη από εργάτες, μιγάδες και «μαύρους». Η εκλαΐκευση του ποδοσφαίρου στην Βραζιλία, σημειώνει ο Albacares, έγινε μέσω της ένταξης των μαύρων και των μιγάδων, που διέσπασαν τον ρατσισμό της βραζιλιάνικης ελίτ.

Ο Alabarces συνεχίζει με την Χιλή, επισημαίνοντας τον ρόλο των λιμανιών στην εξάπλωση του ποδοσφαίρου. Το Βαλπαραΐσο πιο συγκεκριμένα είναι το πρωταρχικό σημείο εισόδου των βρετανών και η πρώτη επαφή με τον διεθνή καπιταλισμό από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Οι Σκωτσέζοι Peter Mackay και George Sutherland επιτέλεσαν σημαντικό ρόλο, ιδρύοντας συλλόγους και σχολεία και προωθώντας το ποδόσφαιρο. Από τις τάξεις των μαθητών προκύπτει και ο πρώτος «μάρτυρας», όπως τον αποκαλεί ο Alabarces, ο David Arellano ο οποίος αναγνωρίστηκε διεθνώς για την δεξιολογία του και πέθανε εξαιτίας του αθλήματος που τον ανέδειξε, ύστερα από περιτονίτιδα που προκλήθηκε από σύγκρουση κατά τη διεκδίκηση της μπάλας. «Δώσε τη ζωή σου για το ποδόσφαιρο» είναι το λογότυπο που τυπώθηκε στη φανέλα της ομάδας του, την Colo-Colo, και είναι περισσότερο ειρωνικό απ' ό τι ίσως ενδείκνυται.

Διαμάχες υπήρξαν και σε αυτή τη περίπτωση, με τους συλλόγους από το Βαλπαραΐσο να ανταγωνίζονται αυτούς της πρωτεύουσας, του Σαντιάγκο. Ωστόσο, οι εντάσεις ήταν ιδιαίτερα έντονες και προκάλεσαν προβλήματα και σε επίπεδο διεθνούς εκπροσώπησης της χώρας, ακόμα και σε επίπεδο ολυμπιακών αγώνων, συγκεκριμένα στη διοργάνωση του 1912 στη Στοκχόλμη. Παρόλα αυτά, υποστηρίζει ο Alabarces, το πιο ενδιαφέρον κομμάτι του Χιλιανού ποδοσφαίρου είναι η συμμετοχή της εργατικής τάξης και ο τρόπος με τον οποίο μέσω των συλλόγων οι εργατική τάξη συνδέθηκε με την πολιτική σκηνή της χώρας και άσκησε κριτική. Οι σύλλογοι αποτέλεσαν σημαντικό τμήμα του κοινωνικού δικτύου και την ταξικής ταυτότητας.

Το Περού αποτελεί ακόμα μια απόδειξη για τη σημασία των λιμανιών, με αυτό του El Callao να ορίζεται ως αφετηρία. Ο πρώτος αγώνας καταγράφεται το 1892 μεταξύ μεικτών ομάδων αποτελούμενων από Άγγλους και Περουβιανούς, εκπροσώπους της Λίμα και του λιμανιού του El Callao. Περουβιανοί ιστοριογράφοι έχουν διερευνήσει και καταγράψει λεπτομερώς την πορεία του ποδοσφαίρου ήδη από το τέλος του 19^{ου} αιώνα και έχουν αναδείξει δύο πτυχές. Αφενός ότι τα σχολεία αποτέλεσαν τα κέντρα διάδοσης του ποδοσφαίρου, αφετέρου την σύνδεση με την πολιτική τόσο σε τοπικό όσο και διεθνές επίπεδο. Ο πρώτος σύλλογος που προέκυψε από σχολεία το 1898 αποτελούταν από μαθητές διαφόρων κολεγίων

της Λίμα και ο ισχυρότερος ανταγωνιστής του ήταν η Atlético Chalaco, που ιδρύθηκε από μαθητές στο λιμάνι του El Callao.

Ο σύλλογος του 1901 Sport Alianza που μετονομάστηκε σε το 1920 σε Alianza Lima θεωρείτε σύλλογος κλειδί στην εξέλιξη του Περουβιανού ποδοσφαίρου. Ο ρόλο αυτός ενισχύεται περαιτέρω από τον Alejandro Villanueva, ικανότατο παίκτη, πιστό στην ομάδα, που συνδύαζε τεχνικές ικανότητες, κομψότητα στις κινήσεις αλλά και πονηριά. Επιπλέον, η αφρικανική του καταγωγή τον ανέδειξε σε ιδανικό σύμβολο της αфро-περουβιανής κουλτούρας και της εργατικής τάξης.

Όσον αφορά τις υπόλοιπες χώρες τις Λατινικής Αμερικής, ο Alabarces αφιερώνει ένα κεφάλαιο, κάνοντας σύντομες αναφορές στην προέλευσή του ποδοσφαίρου. Αναφέρεται στο γεγονός ότι οι υπάρχουσες ιστορικές πηγές είναι μάλλον ισχνές και αναξιόπιστες. Εν συντομία, αναφέρεται στην Παραγουάη ως μια πορεία που χαρακτηρίζεται από εσωτερικές και εξωτερικές συγκρούσεις, επί το πλείστον ένοπλες. Υπεύθυνοι για την εξάπλωση του είναι ο Ολλανδός Wilhelm Paats, όπως επίσης και η καθολική εκκλησία. Στην Βολιβία το ποδόσφαιρο έφτασε μέσω του σιδηροδρόμου της βρετανικής εταιρείας The Antofagasta και τη Χιλή. Λόγω των μεγάλων αποστάσεων το ποδόσφαιρο αναπτύχθηκε χωρίς κάποιο κεντρικό άξονα, με τους συλλόγους και τις οργανώσεις να έχουν χαλαρές σχέσεις μεταξύ τους. Από το 1952 και έπειτα το ποδόσφαιρο εξαπλώθηκε και στον γηγενή πληθυσμό. Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα το ποδόσφαιρο έφτασε στο Εκουαδόρ μέσω ενός λιμανιού. Στην περίπτωση του Εκουαδόρ μπορεί να γίνει ένας διαχωρισμός μεταξύ του ποδοσφαίρου της ακτής και της οροσειράς. Όσον αφορά το δεύτερο, οι πηγές είναι λιγότερες και ξεκινούν στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Στην Βενεζουέλα, όπου το μπέιζμπολ κρατούσε τα σκήπτρα του βασιλιά των σπορ, το ποδόσφαιρο έφτασε σχετικά νωρίς, το 1876. Οι πρώτοι σύλλογοι εμφανίστηκαν στο Καρακάς το 1902 και οδήγησε στην ίδρυση της Εθνικής Ομοσπονδίας της χώρας. Τέλος, στην Κολομβία το ποδόσφαιρο έφτασε επίσης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και ήταν αρκετά επισφαλής σε μια χώρα με μεγάλες αποστάσεις και φτωχά μέσα επικοινωνίας, αν και όπως τονίζει ο κοινωνιολόγος και ανθρωπολόγος David Quitián η στιγμή της γένεσης του ήταν το 1948 με την ίδρυση της DIMAYOR του φορέα υπεύθυνου για την ρύθμιση των επαγγελματικών πρωταθλημάτων.

Ο Παναμάς ανεξαρτητοποιήθηκε από την Κολομβία το 1903 υπό την αυστηρή επιτήρηση των Ηνωμένων Πολιτειών, επιρροή η οποία φαίνεται και από την πρωτοκαθεδρία του μπέιζμπολ επί του ποδοσφαίρου. Στην Κόστα Ρίκα, σύμφωνα με τον ιστορικό Chester Gaitán Urbina, το ποδόσφαιρο εμφανίστηκε το 1876 και ο πρώτος αγώνας διεξήχθη το 1887. Και σε αυτή την περίπτωση εμπλέκεται ένα λιμάνι και ένας βρετανικός σιδηρόδρομος. Η

εργατική τάξη εντάχθηκε σχετικά νωρίς στους συλλόγους και η εθνική ομάδα έκανε την παρθενική της εμφάνιση το 1921 για τον εορτασμό των 100 χρόνων της Ανεξαρτησίας. Στη Νικαράγουα εξαιτίας των ένοπλων παρεμβάσεων των Ηνωμένων Πολιτειών και την εγκαθίδρυση διαδοχικών δικτατορικών καθεστώτων, το μπέιζμπολ διατήρησε τα πρωτεία στις προτιμήσεις του λαού. Σε συλλογικό επίπεδο το πρώτο πρωτάθλημα καταγράφεται το 1933 και η εθνική ομάδα ποδοσφαίρου πραγματοποίησε την παρθενική της μόλις το 1941, χωρίς ιδιαίτερες αξιώσεις.

Στο Ελ Σαλβαδόρ το ποδόσφαιρο εισήχθη μέσω των παραγωγών καφέ. Ο Urbina αποδίδει την εξάπλωσή του σε τρεις παράγοντες: πρώτον, τα κοινωνικά κέντρα που απευθύνονταν σε εργάτες και ήταν αφιερωμένα αποκλειστικά στο ποδόσφαιρο, στην ένταξη των γυναικών στο διοικητικό τμήμα των ομάδων, και τρίτον, στην ένταξη του ποδοσφαίρου στις εορταστικές εκδηλώσεις της πρωτεύουσας. Η περίπτωση της Ονδούρας ακολουθεί την πορεία των υπολοίπων με χαρακτηριστικό τρόπο καθώς περιλαμβάνει ένα λιμάνι, έναν τοπικό θρύλο, δικτατορικά ή αυταρχικά καθεστώτα, βορειοαμερικανική επιτήρηση και επιρροή και διαχρονικές εσωτερικές δυσκολίες, όπως ο συντηρητισμός και η καταπίεση του γηγενούς πληθυσμού. Τέλος, η Γουατεμάλα αποτελεί ενδιαφέρουσα περίπτωση καθώς λόγω εσωτερικών συγκρούσεων μεταξύ των σημαντικότερων πόλεων δημιουργήθηκαν δύο διαφορετικά πρωταθλήματα μέχρι το 1942, όπου και ενοποιήθηκαν. Την ίδια δεκαετία η Εθνική Ομοσπονδία συνδέθηκε με την ΦΙΦΑ και η εθνική ομάδα της Γουατεμάλας συμμετείχε στον πρώτο της αγώνα το 1921 σε έναν φιλικό αγώνα ενάντια στην Ονδούρα.

Ο Alabarces αφιερώνει ένα ξεχωριστό κεφάλαιο στο Μεξικό καθώς το θεωρεί ιδιαίτερη περίπτωση. Αναγνωρίζει μεν κοινά συστατικά με τις υπόλοιπες χώρες, όπως τα λιμάνια, τις εκκλησίες, τις σιδηροδρομικές γραμμές, την επιρροή των Σκωτσέζων, Βέλγων και Ισπανών, ωστόσο αναφέρεται και σε ειδικά χαρακτηριστικά, όπως η δεκαετής Επανάσταση. Η μακρά δικτατορία του Πορφύριο Ντιάζ, μεταξύ 1884-1911, αποτελεί την πρώτη απόπειρα εκμοντερνισμού της χώρας. Όσον αφορά τα αθλήματα, ο εκμοντερνισμός αφορούσε μόνο τα ανώτατα κοινωνικά στρώματα και τους ευρωπαίους και βορειοαμερικανούς μετανάστες που εισήλθαν στη χώρα. Αφορούσαν ουσιαστικά τους 'ειδήμονες ξένους' και την τοπική ελίτ. Η διαφοροποίηση, αναφέρει ο Alabarces, προκύπτει εξαιτίας δύο παραμέτρων: αφενός τη γειτνίαση με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την επιρροή που ασκούσαν, εμφανή μέσω της πρωτοκαθεδρίας του μπέιζμπολ, αφετέρου λόγω της Επανάστασης του 1910 που διέκοψε την αναπτυξιακή πορεία της χώρας και τη βύθισε στη βία. Πέραν αυτών των διαφορών, η ιστορία του μεξικάνικου ποδοσφαίρου προσομοιάζει σε αυτή της Αργεντινής. Οι πρώτοι σύλλογοι

προκύπτουν στις μεγάλες πόλεις, σταδιακά διοργανώνονται πρωταθλήματα και τα περιστατικά βίας είναι συχνά, μέχρι την τελική μάχη το 1943 όταν το ποδόσφαιρο απέκτησε επαγγελματική υπόσταση. Το 1945 θεσπίστηκε ρήτρα για τον αριθμό των ξένων παικτών, εμφανώς για εθνικιστικούς λόγους, στην πραγματικότητα, προκειμένου να τεθούν υπο έλεγχο οι ισπανικού σύλλογοι.

Στις Αντίλλες το ποδόσφαιρο κατέχει εξέχουσα θέση. Οι επιπλοκές στην καταγραφή της πορείας του ποδοσφαίρου προκύπτουν εξαιτίας της αποικιοκρατίας, αλλά και της γεωγραφικής πολυπλοκότητας. Η πρώτη επαφή με το άθλημα έγινε μέσω των αποίκων και συνεχίστηκε με την ένταξη των ομοσπονδιών στην ΦΙΦΑ, μετά την ανεξαρτητοποίηση από την μητρόπολη. Ο Alabarcas ξεχωρίζει την περίπτωση της Αιτής, ούσα η δεύτερη χώρα μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες που ανεξαρτητοποιήθηκε από την Αυτοκρατορία, αλλά και αυτή της Κούβας, στην οποία ήδη αναφερθήκαμε.

2.3 Τρίτη Ενότητα

Η μετάβαση από τον ερασιτεχνισμό έφερε αλλαγές στις τέσσερες μεγαλύτερες ομοσπονδίες, αυτές της Αργεντινής, της Ουρουγουάης, της Βραζιλίας και της Χιλής μεταξύ 1931-1933. Λειτουργεί σαν ένα όριο μεταξύ διαφορετικών εποχών. Η πρώτη αφορά τη δημιουργία των συλλόγων και την εκλαΐκευση του αθλήματος και η δεύτερη την οριστική και αμετάκλητη καθιέρωση του ποδοσφαίρου ως το δημοφιλέστερο των σπορ. Ο Alabarcas, αναφερόμενος στους λόγους εξάπλωσης του ποδοσφαίρου τονίζει ότι πέρα από τους κοινωνικοπολιτικούς λόγους που ενίσχυσαν την δημοφιλία του, μια βασική παράμετρος ήταν ότι οι άντρες που έπαιζαν ποδόσφαιρο περνούσαν καλά, διασκεδάζαν, υπερασπιζόταν την τιμή της γειτονιάς τους, αποτελούσαν αντικείμενο θαυμασμού και κάποιοι κέρδιζαν και χρήματα.

Η μετάβαση στον επαγγελματισμό άλλαξε ριζικά και την οικονομική υπόσταση του ποδοσφαίρου. Αφενός, οι λαϊκές τάξεις κυριάρχησαν οριστικά και αυτό με τη σειρά του προκάλεσε αλλαγές και στις τάξεις των ελίτ, Στα τέλη της δεκαετίας του 20 ήταν κοινή πρακτική να πληρώνονται οι ποδοσφαιριστές ανεπίσημα έτσι ώστε να είναι διαθέσιμοι αλλά και πιστοί στον εκάστοτε σύλλογο. Η διεθνοποίηση του ποδοσφαίρου, ωστόσο, έφερε ακόμα μια αλλαγή, καθώς οι εύποροι ευρωπαϊκοί σύλλογοι είχαν τη δυνατότητα να προσφέρουν ακριβά συμβόλαιο στους λατινοαμερικάνους ποδοσφαιριστές, οι οποίοι με τη σειρά τους εκμεταλλεύονταν την ευκαιρία και εγκατέλειπαν τη χώρα για κάποια ευρωπαϊκή. Οι εθνικές ομοσπονδίες επιχείρησαν να επιλύσουν τα προβλήματα που δημιουργούσε αυτή η τακτική,

χωρίς ωστόσο ιδιαίτερη επιτυχία, καθώς όπως αποδεικνύει η πραγματικότητα του ποδοσφαίρου σήμερα η Ευρώπη αποτελεί το κέντρο των συλλογικών διοργανώσεων.

Στα μέσα της δεκαετίας του 30 το ποδόσφαιρο της Νότιας Αμερικής είχε ήδη καθιερωθεί και ιδίως το αργεντίνικο ποδόσφαιρο, χρησιμοποιώντας το περιοδικό *El Grafico* εδραίωσε την δημοφιλία του στη Λατινική Αμερική. Η ηγεμονία της Αργεντινής αμφισβητήθηκε με αξιώσεις από τη Βραζιλία, από το 1938 και έπειτα, τόσο με μέσο τον τύπο, την κατασκευή του σημαντικότερου γηπέδου της ηπείρου, του Μαρακανά αλλά και τις επιτυχίες της ομάδας σε εθνικό επίπεδο. Θέση στις ποδοσφαιρικές ομάδες βρήκαν και βραζιλιάνοι με αφρικανικοί καταγωγή, με το φαινόμενο αυτό να σχολιάζεται ως η δημιουργία μιας φυλετικής δημοκρατίας.

Η τηλεόραση και η μετάδοση των αγώνων άλλαξε οριστικά το ποδόσφαιρο, όπως και όλα τα αθλήματα, οδηγώντας στην εμπορευματοποίηση του αθλήματος. Η αγορά του ποδοσφαίρου τα χρόνια που ακολούθησαν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο άνθισε με γοργούς ρυθμούς και οδήγησε στην αύξηση της προσφοράς. Στην Ευρώπη, η UEFA ίδρυσε το σημερινό Τσάμπιονς Λιγκ, μεταξύ των καλύτερων ευρωπαϊκών ομάδων το 1955 και αργότερα το σημερινό EURO, μεταξύ των εθνικών ομάδων, το 1960. Την ίδια πορεία ακολούθησε και η Λατινική Αμερική εγκαινιάζοντας διασυλλογικές διοργανώσεις, όπως το Κόπα Λιμπερταδόρες το 1960, στο οποίο συμμετέχουν οι κορυφαίες ομάδες των χωρών της Νότιας Αμερικής. Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκε ένα διηπειρωτικό, διασυλλογικό πρωτάθλημα στο οποίο συμμετείχαν σύλλογοι από όλο τον κόσμο, με πρώτη νικήτρια του κυπέλλου την Ρεάλ Μαδρίτης του Αλφρέντο ντι Στέφανο και πρώτο σκόρερ των Πελέ. Ο προσανατολισμός της διοργάνωσης στο τηλεοπτικό κοινό, ιδίως από το 1980 και έπειτα, συνεπάγονταν την διεξαγωγή αγώνων κατά τη διάρκεια της νύκτας ή τα ξημερώματα, αγνοώντας τις ανάγκες των αθλητών. Το Κόπα Λιμπερταδόρες αποτέλεσε και την αφορμή για προστριβές μεταξύ ομάδων και οπαδικό μίσος, ακραίο παράδειγμα του οποίου είναι ο αγώνας μεταξύ της αργεντίνικης Μπόκα Τζούνιορς και της περουβιανής Σπόρτινγκ Κρύσταλ το 1971, ο οποίος μετατράπηκε σε πεδίο μάχης που τερματίστηκε με τη σύλληψη των ποδοσφαιριστών. Τα φαινόμενα βίας δεν ήταν αποκλειστικά λατινοαμερικανικά φαινόμενα, το ευρωπαϊκό ποδόσφαιρο έχει δυστυχώς αρκετά παραδείγματα να επιδείξει.

Μια επιπλέον παράμετρος για το λατινοαμερικάνικο ποδόσφαιρο υπήρξαν τα δικτατορικά καθεστώτα. Για τον Albacares η περίπτωση του Περού είναι η πιο ενδιαφέρουσα. Η χρυσή εποχή για το ποδόσφαιρο, 1969-1982, συνέπεσε με τη δικτατορία του Velasco

Alvarado, 1968-1975. Το εθνικιστικό καθεστώς του Velasco προέβλεπε την επανένταξη του γηγενούς πληθυσμού. Η πιο επιτυχημένη ομάδα αποτελούνταν από τους αποκαλούμενους «cholos», απογόνους των Ίνκας και παίκτες αφρικανικής καταγωγής, Στην Ουρουγουάη, η δικτατορία εγκαθιδρύθηκε το 1973 και συνέπεσε με την ποδοσφαιρική παρακμή και μέχρι και τη σύγχρονη εποχή περιστρέφεται γύρω από το τελευταίο του επικό αφήγημα, τη νίκη επί της Βραζιλίας στο Παγκόσμιο Κύπελλο του 1950 στο Μαρακανά του Ρίο ντε Τζανέιρο.

Η Χιλή, πέρα από τις φυσικές καταστροφές της δεκαετίας του 60 που κατάφεραν σοβαρό πλήγμα στη χώρα, ήρθε αντιμέτωπη και με τη δικτατορία του Αουγούστο Πινοσέτ, ο οποίος, εν μέσω προκριματικών αγώνων της εθνικής ομάδας, ανέτρεψε βία τη δημοκρατική κυβέρνηση του Σαλβαδόρ Αλιέντε. Ο Πινοσέτ ενεπλάκη στον χώρο του ποδοσφαίρου με αποτέλεσμα μια βαθειά οικονομική κρίση, παιχνίδια κερδισμένα στα χαρτιά -η περίπτωση της Σοβιετικής Ένωσης το 1973- ντροπιαστικές συμπεριφορές όπως αυτή του τερματοφύλακα Roberto Rojas ο οποίος αυτοτραυματίστηκε και κατηγόρησε τους οπαδούς της Βραζιλίας το 1990, αλλά και τους δύο καλύτερους ποδοσφαιριστές της τον Elias Fugueroa και τον Carlos Caszely να γίνονται τα πρόσωπα του καθεστώτος αλλά και της αντίστασης, αντίστοιχα. Η μακροβιότερη δικτατορία ήταν αυτή του Alfredo Stroessner στην Παραγουάη (1954-1989) η οποία ωστόσο δεν επηρέασε ιδιαίτερα το ποδόσφαιρο της χώρας, μιας και αυτό ήδη ταλανιζόταν από σοβαρά προβλήματα τα οποία συνεχίστηκαν και μετά το καθεστώς.

Όσο για την σκοτεινότερη στιγμή του λατινοαμερικάνικου ποδοσφαίρου, ο Albacares ταλαντεύεται μεταξύ δύο: του Παγκοσμίου Κυπέλλου της Αργεντινής το 1978 και τον Πόλεμο του Ποδοσφαίρου το 1969, που αφορά την Ονδούρα και το Ελ Σαλβαδόρ, Στην δεύτερη περίπτωση οι συγκρούσεις ήταν αποτέλεσμα οικονομικών και κοινωνικών δυσχερειών που σχετίζονταν με τον συγκεντρωτισμό της γης στο Ελ Σαλβαδόρ και τη μετανάστευση αγροτών της Ονδούρας, η γη των οποίων κατασχέθηκε από το δικτατορικό καθεστώς της χώρας. Όσο για την πρώτη, το Παγκόσμιο Κύπελλο διεξήχθη εν μέσω της δικτατορίας του Juan Carlos Onganía, και κατ' επέκταση εν μέσω λογοκρισίας του τύπου, απαγορεύσεων και ένα γενικότερο κλίμα βίας. Οι πολιτικοί εξόριστοι επιχείρησαν να μποϊκοτάρουν τη διοργάνωση αλλά η ΦΙΦΑ, με πρόεδρο τον βραζιλιάνο Joao Havelange, στάθηκε στο πλευρό του δικτάτορα.

Εν συνεχεία, ο Albacares παρουσιάζει τις χρυσές στιγμές του λατινοαμερικάνικου ποδοσφαίρου αναφερόμενος στο Παγκόσμιο Κύπελλο του Μεξικό το 1970, στις νίκες της Βραζιλίας το 1994 και 2002, καθώς και σε δύο ηγετικές μορφές τον Πελέ και τον Μαραντόνα. Ο Albacares κλείνει το βιβλίο με μια αναφορά στο ποδόσφαιρο ως το όπιο του λαού.

Υποστηρίζει ότι κατά τη διάρκεια των σκοτεινών χρόνων των δικτατοριών, αλλά και εν μέσω του εμπόλεμου κλίματος που επικρατεί στην ήπειρο εξαιτίας των εμπορών ναρκωτικών, το ποδόσφαιρο αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί είτε έναν ελεύθερο χώρο είτε ένα μέσο χειραγώγησης και υπνωτισμού της κοινής γνώμης.

3 Σχολιασμός

Είναι γεγονός πως το ποδόσφαιρο αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί δομικό συστατικό των κοινωνιών των χωρών της Λατινικής Αμερικής. Είναι ένα άθλημα το οποίο αναμφισβήτητα αφορά ένα μεγάλο αριθμό του πληθυσμού, ο οποίος με πάθος ακολουθεί την ομάδα του παρά τα όποια προβλήματα μπορεί να αντιμετωπίζει. Ιδίως σε κάποιες περιπτώσεις, το ποδόσφαιρό αποτελεί μια διέξοδο, το διαβατήριο για μια ζωή μακριά από τις φαβέλες, αλλά κυρίως τη φτώχεια και την αβελτηρία που αυτές συνεπάγονται, καθώς και από την εγκληματικότητα.

Η ιδέα αυτή δεν είναι αυθαίρετη. Προκύπτει και δικαιολογείται από τον τρόπο με τον οποίο το ποδόσφαιρο έφτασε στην ήπειρο και εξελίχθηκε. Ο Alabarces ορθά εστιάζει στο γεγονός ότι το ποδόσφαιρο εισήχθη στην χώρα από έναν μικρό αριθμό ευρωπαϊών αποικιοκρατών, οι οποίοι έπαιζαν το ρόλο της αυθεντίας. Στα αρχικά του στάδια, το ποδόσφαιρο αφορούσε τους ίδιους και μια μικρή ομάδα προερχόμενη από τα ανώτερα οικονομικά στρώματα. Ωστόσο, με την ένταξή του στα σχολεία, αλλά και μέσω των λιμανιών και σιδηροδρομικών γραμμών το ποδόσφαιρο άρχισε να διευρύνει το πεδίο επιρροής του. Σταδιακά εκλαϊκεύτηκε και άντρες που ανήκαν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα είχαν την ευκαιρία να παίξουν ποδόσφαιρο, να δοξαστούν, αρχικά στο πλαίσιο της γειτονιάς τους και αργότερα μέχρι και δε διεθνές επίπεδο, να κερδίσουν χρήματα και προνόμια που παραδοσιακά διαφυλάσσονται για τις κοινωνικές ελίτ. Οι εργατικές τάξεις κατέλαβαν το ποδόσφαιρο και το ανέδειξαν σε προϊόν την δικής τους πραγματικότητας. Βασιζόμενοι στο ταλέντο και στα φυσικά προσόντα, ένας μεγάλος αριθμός αντρών δημιούργησε μια ιδιότυπη ελίτ, που δεν σχετιζόταν με κληρονομικά δικαιώματα.

Το ποδόσφαιρο απέκτησε τόση δημοφιλία γιατί είναι ένα άθλημα φύσει δημοκρατικό. Δεν απαιτεί ακριβό εξοπλισμό ή κάποιο ειδικά διαμορφωμένο χώρο, ούτε έχει ιδιαίτερους περιορισμούς όσον αφορά τον αριθμό των συμμετεχόντων. Ομάδες διαφορετικών μεγεθών δημιουργούνται και το θελκτικό στοιχείο παραμένει το ίδιο: η αίσθηση του «ανήκειν» σε μια ομάδα. Οι οπαδοί, φανατισμένοι και περισσότερο μετριοπαθείς, αντλούν υπερηφάνεια από τα

επιτεύγματα της ομάδας, επιτυχίες που αντανakλούν πάνω τους για κάποιο λόγο και αισθάνονται αλληλεγγύη με τα μέλη των οπαδικών συλλόγων.

Το γεγονός ότι το ποδόσφαιρο απευθύνεται σε όλους και ότι σε όλους δίνεται η δυνατότητα να αγγίζουν τη φήμη και να γίνουν λαϊκοί ήρωες, το κάνει ιδανικό μέσο χειραγώγησης των μαζών. Όχι άδικα, έχει χαρακτηριστεί, το σύγχρονο όπιο του λαού, όπως αναφέρει και ο Alabarces, καθώς με μεγάλη επιτυχία μπορεί να αποπροσανατολίσει τα πλήθη. Αυτή η μαζικότητα και η προσβασιμότητα από θεωρητικά οποιονδήποτε έχει ταλέντο αποκρύπτει το γεγονός ότι το ποδόσφαιρο εξακολουθεί να βρίσκεται στα χέρια μιας μικρής ομάδας ανθρώπων που ανήκει σαφώς στην ανώτερη κοινωνική τάξη και η οποία εκμεταλλεύεται τη δημοφιλία του αθλήματος προς ίδιον όφελος και συχνά σε βάρος του ίδιου του αθλήματος. Ένας μεγάλος αριθμός οικονομικών σκανδάλων έχει καταγραφεί στο παγκόσμιο ποδόσφαιρο, και ένας αντίστοιχος αριθμός σκανδάλων δεν έχει αποκαλυφθεί και μελετηθεί επαρκώς, οι συνέπειες των οποίων έχουν υπάρξει ιδιαίτερα σοβαρές, όχι μόνο σε οικονομικό επίπεδο, αλλά και σε πολιτικό. Οι διεθνείς Ομοσπονδίες, η ΟΥΕΦΑ και η ΦΙΦΑ έχουν λάβει αμφιλεγόμενες αποφάσεις, έχουν υποθάλγει αμφιλεγόμενος, το λιγότερο, προσωπικότητες και πολλές φορές υποβοηθούμενες από τις εκάστοτε Κυβερνήσεις έχουν συνδράμει στη συγκάλυψη σκανδάλων.

Επιπλέον, οι ίδιοι οι ποδοσφαιριστές πλέον έχουν μετατραπεί σε εμπορικά αγαθά, μετακινούνται μεταξύ συλλόγων εκμεταλλευόμενοι το ταλέντο τους αλλά και την εμπορική τους αξία, μεγέθη όχι απόλυτα αλληλοεξαρτώμενα. Με εξαίρεση ένα μικρό αριθμό επαγγελματιών ποδοσφαιριστών που έχουν παραμείνει στον ίδιο σύλλογο από τον οποίο ξεκίνησαν την καριέρα τους, η πλειοψηφία συνάπτει ψυχρές οικονομικές συμφωνίες μακριά από έννοιες όπως η ποδοσφαιρική και συλλογική ταυτότητα, η ταύτιση με τους φιλάθλους της ομάδας και όσα αυτοί αντιπροσωπεύουν. Η πολιτική αυτή των ποδοσφαιριστών δεν είναι απαραίτητα κατακριτέα, συχνά ανταμείβεται τόσο από τους χορηγούς όσο και από τους φιλάθλους. Ωστόσο, υπάρχει ακόμα μια μερίδα φιλάθλων που ακολουθούν πιστά την ομάδα τους και επιβραβεύουν, αν όχι οικονομικά τουλάχιστον ηθικά, τους ποδοσφαιριστές εκείνους που μένουν πιστοί στην ομάδα τους και τους αναδεικνύουν σε σύμβολα, ενίοτε ολόκληρων πόλεων.

Όσον αφορά συγκεκριμένα τους Λατινοαμερικάνους ποδοσφαιριστές, είναι γεγονός ότι αποτελούν πηγή ταλέντου για τους ευρωπαϊκούς συλλόγους οι οποίοι τους εντάσσουν συχνά στις ομάδες από πολύ νεαρή ηλικία. Ο Alabarces αναφέρεται σε αυτούς και ονοματίζει τον Αργεντινό Leo Messi, τον Βραζιλιάνο Neymar και τον Ουρουγουανό Luis Suárez ως μια

τριάδα ποδοσφαιριστών που από την περίοδο 2014-2015 έως αυτή του 2016-2017 έχει παίξει 450 παιχνίδια, έχει σκοράρει 364 γκολ, έχουν κάνει την ασίστ για άλλα 173, έχουν κερδίσει δύο από τα τρία πρωταθλήματα Ισπανίας, τρία Κύπελλα Ισπανίας, ένα Τσάμπιονς Λιγκ και ένα Παγκόσμιο Κύπελλο Συλλόγων. Ο λόγος αυτής της λεπτομερούς αναφοράς επιτευγμάτων εξυπηρετεί ένα πολύ συγκεκριμένο σκοπό. Είναι γεγονός ότι τα Ευρωπαϊκά πρωταθλήματα και δη το Τσάμπιονς Λιγκ, είναι ιδιαίτερα δημοφιλή ανά την υφήλιο, κάποια από αυτά, μεταξύ των οποίων και το Ισπανικό στο οποίο αγωνίζεται η παραπάνω τριάδα, θεωρούνται εξαιρετικά ποιοτικά πρωταθλήματα που συγκεντρώνουν το περισσότερο ταλέντο και έχουν στη διάθεση τους, τους περισσότερους πόρους. Ωστόσο, η τριάδα αυτή αποδεικνύει ότι η λατινοαμερικανική παράδοση και το ταλέντο είναι παρόντα στην Ευρώπη και παίζουν αποφασιστικό ρόλο στις επιτυχίες των συλλόγων. Σε μια καταγραφή των σημαντικότερων ποδοσφαιριστών σε παγκόσμιο επίπεδο, αναμφισβήτητα θα συμπεριλαμβανόταν ένας μεγάλος αριθμός λατινοαμερικάνων παικτών.

Το λατινοαμερικάνικο ποδόσφαιρο χαρακτηρίζεται από ένα επιπλέον στοιχείο, σχεδόν δομικό, στο οποίο αναφέρεται εκτενώς ο Alabarces σε διαφορετικά σημεία του βιβλίου, αυτό της βίας. Η βία αποτελεί μέρος του ποδοσφαίρου σε όλες τις εκφάνσεις και διαστάσεις. Χαρακτηρίζεται από θεσμική βία, εκ μέρους των διαφόρων καθεστώτων που το χρησιμοποίησαν ως μέσο επιβολής και χειραγώγησης, έχοντας βέβαια επιβληθεί στο ίδιο το άθλημα. Η βία είναι εμφανής και σε διασυλλογικό επίπεδο με τους οπαδούς των ομάδων να αναμετρώνται εντός και εκτός γηπέδου, πολλές φορές με ένοπλα μέσα τα οποία συχνά οδηγούν υλικές καταστροφές, σε τραυματισμούς, ακόμα και θανάτους άμεσα ή και έμμεσα εμπλεκόμενων ανθρώπων. Αυτές οι συγκρούσεις δημιουργούν μια αίσθηση συνέχειας, καθώς οι οπαδοί νιώθουν την υποχρέωση να υπερασπιστούν την τιμή της ομάδας του, θεωρώντας ότι υπερασπίζονται την ίδια τους τη γειτονιά. Το ποδόσφαιρο είναι τόσο πολύ ενταγμένο στον κοινωνικό ιστό, ώστε πολλά ζητήματα τίθενται επί του προσωπικού και απαιτούν ατομική δράση. Ωστόσο το ποδόσφαιρο είναι πλέον διεθνοποιημένο, οπότε τα ζητήματα που άπτονται του ποδοσφαίρου δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται ως τέτοια που επιλύονται σε επίπεδο ατομικό ή κοινοτικό. Ο Alabarces αναφέρει περιστατικά βίας ώστε να αναδείξει τις κοινωνιολογικές αιτίες που προκαλούν αυτές τις αντιδράσεις. Επιπλέον, ξεκαθαρίζει ότι τα φαινόμενα βίας δεν είναι αποκλειστικό χαρακτηριστικό των λατινοαμερικανικών χωρών. Η Ευρώπη έχει να επιδείξει περιστατικά ακραίας βίας και οπαδικού φανατισμού. Το γεγονός ότι είναι περισσότερο περιορισμένα έχει να κάνει με την επιβολή μεγάλων χρηματικών ποινών στους συλλόγους αλλά και μια διαφορετική αίσθηση εγκράτειας που παρατηρείται σε κάποιες

χώρες με προτεσταντική παράδοση. Οι Ευρωπαίοι δεν είναι εγγενώς πιο συγκρατημένοι από τους Λατινοαμερικάνους. Η αυτοσυγκράτηση που επιδεικνύουν οι φίλαθλοι και οι οπαδοί είναι μια συμπεριφορά διδαχθείσα, αποτέλεσμα συγκεκριμένων πολιτικών των εθνικών ομοσπονδιών.

Αναφερόμενοι σε εγγενή χαρακτηριστικά, ο Alabarces τονίζει πως η αγάπη για το ποδόσφαιρο και η δημοφιλία του αθλήματος δεν σχετίζεται σε καμία περίπτωση με γονιδιακά χαρακτηριστικά. Αν και το συμπέρασμα μοιάζει προφανές, καθώς οι επιστημονικές μελέτες απορρίπτουν την απόδοση συγκεκριμένων ταλέντων σε ολόκληρους λαούς, πόσο μάλλον σε ένα σύνολο χωρών, η ιδέα αξίζει να σημειωθεί. Το ιδέα πως οι λατινοαμερικάνοι «έχουν το ποδόσφαιρο στο αίμα τους» προκαθορίζει μια ταυτότητα και περιορίζει τις δυνατότητες του ατόμου για αυτοπροσδιορισμό. Επιπλέον, αποδίδοντας συγκεκριμένα γενετήσια χαρακτηριστικά αποκλείονται άλλα και δημιουργούνται στερεοτυπικές καρικατούρες. Ο Alabarces αναφέρει ότι το ποδόσφαιρο θεωρούνταν ότι προϋποθέτει κάποιες χαρακτηριστικά, συγκεκριμένα σωματικές ικανότητες, προσπάθεια και πονηριά, ιδιότητες που σχετίζονται μάλιστα με τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Λαμβάνοντας αυτό ως αρχή, ομογενοποιούμε μια εξαιρετικά μεγάλη και ποικίλη πληθυσμιακή ομάδα, γεγονός που οδηγεί σε στρεβλώσεις της πραγματικότητας. Επομένως, είναι σημαντική η διευκρίνιση ότι το ποδόσφαιρο δεν σχετίζεται με γενετικούς παράγοντες. Ο τρόπος που το αντιλαμβανόμαστε, όπως άλλωστε και το σύνολο της πραγματικότητας, είναι απόρροια της κουλτούρας μέσα στην οποία είμαστε ενταγμένοι και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς της. Ο Alabarces στηρίζει αυτή τη θέση ορθά, αναφερόμενος συχνά στον ρόλο των σχολείων στην εξάπλωση του ποδοσφαίρου. Εντάσσοντας το ποδόσφαιρο στο σχολείο, αυτό καθίσταται αντικείμενο διδασκαλίας και ισχυροποιείται ως μια συνήθεια.

Μια άλλη παράμετρος που επηρέασε την πορεία του ποδοσφαίρου, η οποία αναγνωρίζεται ως τέτοια και από τον Alabarces, είναι η αποικιοκρατικές σχέσεις μεταξύ των λατινοαμερικάνικών χωρών και της Ευρώπης, αλλά και της Βόρειας Αμερικής. Όπως οι επίσημες κυβερνήσεις χρησιμοποίησαν το ποδόσφαιρο ως μέσο επιβολής και χειραγώγησης, όπως οι πολιτικοί το χρησιμοποίησαν για να εξυπηρετήσουν την προσωπική τους δημοφιλία και τους στόχους τους, το χρησιμοποίησαν ανάλογα και διάφορες αντικαθεστωτικές ομάδες ή αυτόνομες πολιτικές συλλογικότητες. Η υιοθέτηση ή και μη του αθλήματος αποτέλεσε πράξη αντίδρασης και διαμαρτυρίας. Το παράδειγμα της Κούβας είναι χαρακτηριστικό.

Το βιβλίο του Alabarces είναι ένα ιδιαίτερα χρηστικό εγχειρίδιο για τη μελέτη του ποδοσφαίρου και τον τρόπο με τον οποίο κατέκτησε τη θέση στην οποία βρίσκεται σήμερα. Ο

συγγραφέας κάνει αναφορές σε άλλους ακαδημαϊκούς, κοινωνιολόγους, ιστορικούς και άλλους, έτσι ώστε να μεταφέρει στον αναγνώστη ορθές πληροφορίες και επεξηγήσεις του φαινομένου. Αν και εστιάζει περισσότερο στην ιστορία του ποδοσφαίρου σε συγκεκριμένες χώρες, όντας περισσότερο αναλυτικός, παρουσιάζει το φαινόμενο σε επαρκή βαθμό για όλες τις χώρες της Λατινικής Αμερικής.

Αυτό που παραλείπεται στο βιβλίο, το οποίο αναγνωρίζει ο συγγραφέας και το αναφέρει στο επιλογικό κεφάλαιο, είναι το γυναικείο ποδόσφαιρο. Ο ίδιος δικαιολογεί την παράλειψη λέγοντας ότι «κάναμε μια ανδρική ιστορία γιατί η ιστορία του λατινοαμερικανικού ποδοσφαίρου είναι σε υπερβολικό βαθμό μια ιστορία ανδρών που αποκλείει τις γυναίκες» (Alabarces, σελ. 234). Ωστόσο αναγνωρίζει την αρχαιότητα του γυναικείου ποδοσφαίρου στην Λατινική Αμερική και αναφερόμενος σε αυτό υπογραμμίζει την έλλειψη πηγών, αλλά και την αναγκαιότητα περαιτέρω έρευνας στο πεδίο. Αν και το γυναικείο ποδόσφαιρο δεν είναι τόσο δημοφιλές και συνεπώς είναι λιγότερο ελκυστικό στο καπιταλιστικό σύστημα που αντιμετωπίζει τον αθλητισμό με όρους κέρδους αποτελεί ενδιαφέρον πεδίο έρευνας. Οι μεταβολές στους έμφυλους ρόλους και η τάση απόρριψης των στερεοτύπων περί ανδρικών και γυναικείων αθλημάτων και προτιμήσεων γενικότερα έχει ήδη προκαλέσει κοινωνική αλλαγή και έπεται συνέχεια. Σε αυτό το πλαίσιο το ποδόσφαιρο, όπως και όλα τα αθλήματα, αλλάζουν και προσαρμόζονται έτσι ώστε να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες της κοινωνίας που τα ανέδειξε.

Το τελευταίο ζήτημα είναι αυτό της εμπορευματοποίησης του αθλήματος. Από την περίοδο εκείνη κατά την οποία εμφανίστηκε η τηλεόραση και αναδείχτηκε σε ένα εξαιρετικά ισχυρό μέσο επιρροής και διαμόρφωσης της πραγματικότητας, σημειώθηκαν μεταβολές στο ποδόσφαιρο. Ο Alabarces εξ αρχής συνδέει το ποδόσφαιρο με τον καπιταλισμό και την ένταξη των χωρών της Λατινικής Αμερικής στις διεθνείς αγορές. Η μετάβαση στον επαγγελματισμό μετέβαλλε την οργάνωση και τον τρόπο διεξαγωγής των αγώνων, καθώς και τον ρόλο των κοινωνικών ομάδων που συμμετείχαν σε αυτό. Ωστόσο, η τηλεοπτική αναμετάδοση των αγώνων μετέτρεψε το ποδόσφαιρο σε ένα παγκόσμιο εμπορικό αγαθό και προσαρμόσε πολλές από τις πρακτικές του στις ανάγκες της διεθνούς αγοράς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ώρα μετάδοσης των αγώνων του Παγκοσμίου Κυπέλλου εξαιτίας της διαφορετικής ζώνης ώρας της Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής. Το πρόγραμμα προσαρμόστηκε στο ωράριο των Ευρωπαίων, της μερίδας εκείνης που έχει μεγαλύτερη αγοραστική δύναμη, αγνοώντας τον υπόλοιπο πληθυσμό αλλά και το ωράριο των ίδιων των ποδοσφαιριστών. Ο Alabarces αναφέρεται σε αυτές τις πρακτικές για να τονίσει ότι στη μοντέρνα εποχή, το ποδόσφαιρο δεν αποτελεί πλέον μέσω κοινωνικοποίησης, μέσο διατήρησης της κοινωνικής συνοχής, αλλά έναν

επιχειρηματικό κλάδο που αποσκοπεί κυρίως στο κέρδος. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις ρίζες του ποδοσφαίρου στη Λατινική Αμερική, όπου το ποδόσφαιρο αποτελούσε μέσο διασκέδασης και έκφραση της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας των κατά τόπων κοινοτήτων.

4 Επίλογος

Ο Alabarces επιμένει στην ανομοιογένεια της ιστορίας του ποδοσφαίρου στην Λατινική Αμερική. Οι διαφοροποιήσεις μπορούν να αποδοθούν στις διαφορετικές επιρροές, για παράδειγμα στην διαφορετική επιρροή των Σκωτσέζων και των Άγγλων στην Αργεντινή και την Ουρουγουάη, αλλά αυτό δεν αφορά όλες τις περιπτώσεις. Το ποδόσφαιρο και οι παραδόσεις του διαφοροποιήθηκαν λόγω οικονομικών και πολιτικών παραμέτρων που επηρέασαν τη γενικότερη πορεία της κάθε χώρας και συνεχίζει ακόμη και σήμερα. Στον επίλογο του βιβλίου ο Alabarces αναρωτιέται σε ποιο σημείο οφείλει να ολοκληρώσει την αφήγησή του. Το κάνει με μια αναφορά προκριματική φάση για το Παγκόσμιο Κύπελλο, αυτό της Μόσχας και με σύντομες αναφορές σε κάποια εθνικά πρωταθλήματα και κάποιους ποδοσφαιριστές.

Βιβλιογραφία

Alabarces, Pablo. *Historia minima del futbol en América Latina*. Ciudad de Mexico: El Colegio de México AC, 2005.